

СПЕЦИФІКА ЗРІЛОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Подлинняєва Х. В.

*слухачка магістратури за спеціальністю 053 «Психологія»
Національної академії Національної гвардії України
м. Харків, Україна*

Тробюк Н. Ю.

*доктор філософії, старший викладач кафедри психології та педагогіки
Національної академії Національної гвардії України
м. Харків, Україна*

Особливим психологічним чинником для суспільства і кожної людини зокрема сьогодні стала війна. Вона призводить до значних страждань, численних людських жертв та колосального потрясіння для психіки. З психологічної точки зору усяка війна чи агресія викликає страх, жах, злість, відчай, розгубленість, обурення і ненависть. Кожна людина переживає ці процеси по-різному, в одних ці прояви яскраво виражені, а в інших непомітні. При цьому люди можуть зазнавати змін у ціннісних орієнтаціях, життєвих перспективах, стосунках з оточенням, а також у ставленні до себе і свого життя. Під час війни людина постійно перебуває у небезпеці, не відчуває захищеності та стабільності, відчуває себе безпорадною. Тривале перебування в таких умовах відображається на психіці та здоров'ї людини. Проте, як свідчать психологічні дослідження, у посттравматичний період особистість не лише відновлюється, а й відкриває для себе перспективи покращення якості життя, пов'язані насамперед з феноменом посттравматичного зростання. С. Джозеф [5] виділяє три виміри такого зростання: стосунки (люди часто описують, що їхні стосунки покращилися у певний спосіб, приміром, вони стали їх більше цінувати, співчувати іншим); погляд на себе (постраждали говорять, що набули відчуття власної сили та стійкості, зростає їхня впевненість у собі); життєва філософія (у людей з'являється почуття вдячності за кожен новий прожитий день, або відбувається перегляд того, що є насправді важливим для них). Найвні погляди переконують, що здатність особи до виживання в умовах війни, почуття передбачуваності, захищеності, довіри до себе та інших, стресостійкість, віра у справедливість та краще майбутнє характеризують її як зрілу особистість.

При цьому хочеться звернути увагу, що військовослужбовці, що повернулися з військових дій, а також члени родин серед їх позитивних змін відмічають зміни у цінностях. Серед характерних проявів такі як: сім'я та час проведений разом більше цінується; віра у свої сили та власну справу, розуміння свого покликання; почуття впевненості у собі та у власній сім'ї; нова особистісна зрілість. Військовий звертається до своїх духовних цінностей та переконань, стає більш духовним.

Враховуючи зазначене, слід зауважити, що коли в Україні йде війна все більш високі вимоги ставляться і до тих, хто займається військовою діяльністю. Війна вимагає від кожного, хто став на захист Батьківщини вміння актуалізуватися та реалізувати себе, управляти своїм станом та поведінкою у різних ситуаціях. Професійна діяльність військовослужбовців НГУ висуває до особистості певні вимоги, оскільки характеризується загрозою життя та здоров'я, високою динамічністю та напруженістю, певною обмеженістю. Стає очевидним, що виконання військового обов'язку залежить не тільки від професійної компетентності військовослужбовця, а від загального рівня його особистісного розвитку, його особистісної зрілості.

Оскільки особистісна зрілість є передумовою професійного розвитку особистості, для нас важливо визначити специфіку поведінки зрілої особистості, а саме військовослужбовця НГУ.

Особистісна зрілість розглядається як динамічний процес, який передбачає, як наголошує, Л. Анциферова накопичення людиною певних ознак, які постійно трансформуються та ускладнюються, а саме:

- розвиток та вихід за межі наявної ситуації;
- самоідентифікація, саморозкриття та екстраполяція себе в майбутнє;
- конкретизація способу власного особистісного існування;
- збагачення свого ціннісно-смыслового простору, шляхом пізнання інших;
- нарощування рівнів психічного життя, формування ієрархічних властивостей психічної організації;
- планування власного розвитку;
- формування особистості як самоорганізація і типізація ставлення до себе та інших;
- розвиток мотивації, шляхом усвідомлення сенсу життя;
- підтримка постійної незавершеності, зв'язку з новими видами діяльності;
- відкриття шляхів і здатностей до самоперетворення;
- підвищення гнучкості та легкості під час переходу з одного організаційного рівня на інший – більш прогресивний та здоровий;
- зростання власного особистісного простору [3].

Особливого значення для нашого дослідження мають розвідки науковців, які зазначають, що фізична і психічна зрілість людини знаходить вираження у сформованості інтелекту, почуттів, волі і є її особистісною зрілістю, що залежить від них та головним чином виявляється у відносинах. Зрілість людини як суб'єкта праці та життя, виявляється насамперед у здібностях, у її самобутній індивідуальності [2]. А серед основних атрибутів зрілості людини визначають: здатність самостійно мислити (наявність власної думки, яка ґрунтується на власній системі цінностей); готовність брати на себе відповідальність за свої вчинки (готовність визначити свої недоліки і взяти провину на себе); вміння долати страх і стримувати гнів (вміння володіти собою); бажання працювати (брати на себе відповідальність, приносити користь суспільству і домогтися повної фінансової незалежності); здатність до любові та побудови міцних стосунків з партнером (вміння проявляти свої відчуття і розуміти відчуття іншої людини, підтримувати глибокі та близькі відносини). Зрілі особистості керуються вічними істинами, суттєвими цінностями, чистою правдою і досконалою красою; долають суперечності, протилежності та намагаються бачити за ними глибинну єдність, прагнуть до інтеграції дійсності; мають цілісну життєву філософію, набір цінностей, які є основою буття.

Досягнення зрілості як інтегративної характеристики особистості є центральним напрямком розвитку дорослої людини, зокрема в період ранньої дорослості (в межах 20–40 років за різними дослідженнями). Саме в цей період закладається фундамент для досягнення зрілості у наступні періоди розвитку дорослої особистості. Зріла особистість – це особистість «тверезого» інтелекту та «розумних» почуттів, яка спроможна вибудовувати та здійснити визначені самостійно життєві перспективи через засвоєні суспільні цінності й здатна до обов'язкової їх реалізації [1].

Особистісна зрілість військовослужбовця, за логікою, може бути тим самим ідеалом, до якого має наближатись людина цієї професії, тобто це певний психологічний портрет, що складається з певних якостей. Адже лише прийняття на себе певних соціальних та професійних ролей, здатність переформатуватися з однієї ролі на іншу, вміння керувати прийнятими на себе ролями може свідчити про те, що особистість самодетермінована, що виявляється у взаємоактивації свободи й відповідальності, які можна розглядати як інструменти побудови світогляду особистості.

Сучасні вимоги до особистості військовослужбовця зобов'язують формування професійно важливих якостей, що забезпечували б їх ефективну реалізацію як особистості та професіонала. Індивідуальні якості суб'єкта, що впливають на ефективність діяльності та успішність її освоєння розуміються як професійно важливі якості. Проте потрібно

зауважити, що чимала кількість авторів вказують, що особистісна зрілість є передумовою професійної зрілості, й на додаток «...людина може й не стати професіоналом упродовж життя. Професійний розвиток в окремих випадках може забігати вперед у порівнянні із особистісним, а саме людина стає професіоналом, не сформувавши ще в зрілу особистість» [4]. Тобто, професійна зрілість може бути відносно автономним утворенням, яке не обов'язково корелює з особистісним ростом. Зокрема дослідником зауважується про можливість відсторонення особистості від професійної діяльності, й тоді вона стає для неї формальною, рутинною, де не знаходиться місця для творчості. До того ж, дослідник зазначає, що можливим є взагалі відчуження особистості від професійної діяльності, й тоді вона стає для неї формальною, рутинною, де не знаходиться місця для творчості. Однак у своєму дослідженні ми орієнтуємось на дамку науковців [4], які стверджують, що функціонально, особистісна зрілість включена в професійну діяльність і, відповідно, являється її функціональним компонентом. Особистісна й професійна зрілість є різними за своїм походженням (це гетерогенні структури), які мають різні джерела походження. Особистісна зрілість є результатом розвитку самої особистості, вона виступає тією її якістю, яка організує життєвий шлях – її напрям, стратегії проходження, складну систему відносин особистості із навколишнім світом і самим собою. При цьому зазначений процес може відображатися як продуктивно, так і деструктивно утворюючи діалектичну єдність із переважанням продуктивних цінностей і мінімумом інфантильної поведінки і сприйняття. Тобто, це результат особистісного росту. Професійна зрілість виходить із переліку компетентностей спеціальності та є наслідком професіогенезу особистості, фактично є його результатом.

Проаналізувавши наукову літературу ми скомпонували критерії особистісної зрілості, що виділяються дослідниками як найбільш вагомі у її змісті. Автори не ранжують критерії особистісної зрілості за ступенем важливості у її розвитку. Проте досліджуючи особистісну зрілість військовослужбовців НГУ в умовах війни, нам важливо з'ясувати чи є серед виділених критеріїв певні переваги та в якому співвідношенні. Так, військовослужбовцям, які вважають себе зрілими особистостями і мають достатній досвід у військовій діяльності було запропоновано відмітити у таблиці по ступеню важливості критерії особистісної зрілості від 1 до 25. У подальшому вираховувалось середнє значення рейтингових оцінок для кожного критерію. Аналізуючи результати ми з'ясували, що найменше середнє арифметичне рангів ($K=5,8$) належить критерію «висока комунікабельність», яка у підсумку має 1-й ранг. Друге рангове місце належить критерію «толерантність», на третьому місці критерій «психічне здоров'я». Отже, вищезазначені

критерії особистісної зрілості мають важливіше значення на думку військовослужбовців серед інших у системі ранжування.

Література:

1. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології : навчальний посібник / за ред. проф. В. Ф. Моргуна. К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. 264 с.

2. Кривко Т. А., Поліщук О. М. Акмеологічний підхід у вивченні розвитку зрілої особистості. *«Наука: теорія та практика – 2006»* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : Наука і освіта. Том 7. С. 23–25.

3. Москаленко О. В. До проблеми дослідження психологічної зрілості особистості. *Науковий огляд*. Київ : ТОВ ТК Meganom, 2021. 4(76). С. 46–58.

4. Чуйко О. В. Особистісна і професіона зрілість: співвідношення понять. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. Вип. 13. С. 184–190.

5. Joseph S. Growth Following Adversity: Positive Psychological Perspectives on Posttraumatic Stress. *Psychological Topics*. 2009. Vol. 18(2). P. 335–344.